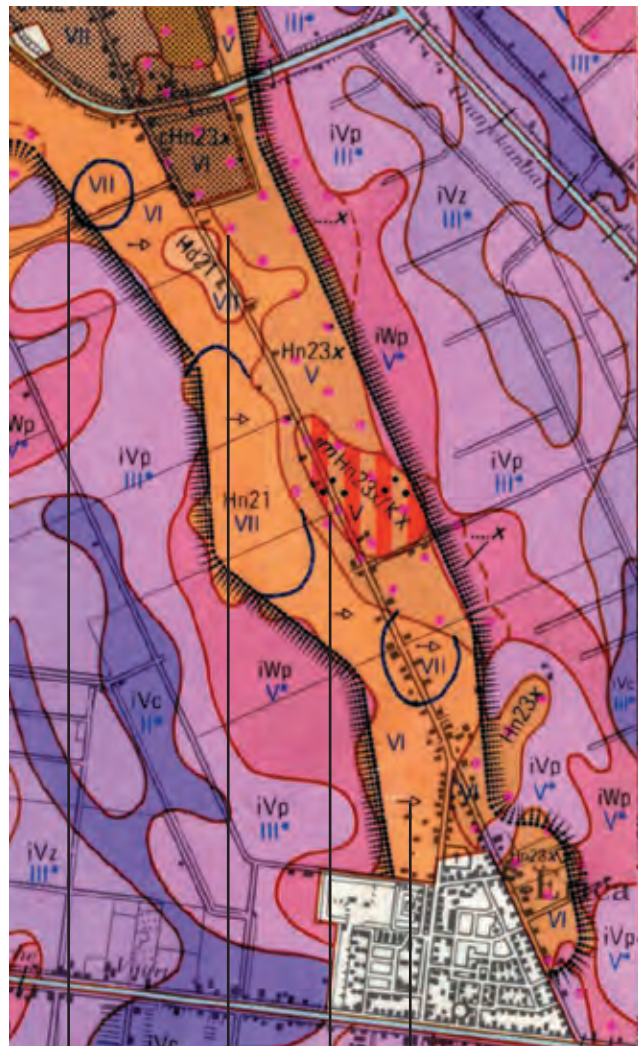

Afb. 143 Deels c.q. anders ontgonnen (boven) en buitengebied

Zwarte lijn is
grens veen-
koloniale
gebied

Paarse stippen
keileem begin-
nend 40 - 120cm
diep

Bruin; zandgrond

Keileemrug met (grote)
stenen dicht aan opper-
vlak

Afb. 144 Bodemkaart

Afb. 145 Kaart 1850

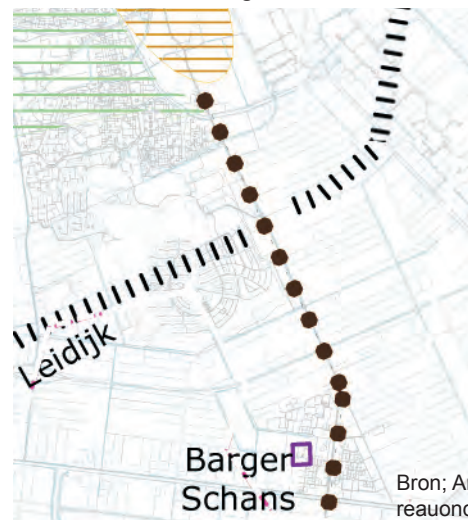
6.5.2 Gebied 36 Ericase Straat en omgeving

Het gebied ligt op een uitloper van de Hondsrug, een relatief smalle zandtang die in het verleden was omringd door veen. Het gebied maakte deel uit van de gemeenschappelijke markegronden van de boeren van Noord- en Zuid-Barge. Direct ten noorden van het gebied lagen al in 1850 de landsbouwgronden van de kleine kampontginning Zuidbarger Nieuw Kamp (zie gebied 8).

Archeologische reconstructie heeft uitgewezen dat op ongeveer de plaats waar nu de Ericase Straat loopt voorheen een oude (veen)weg van Zuidbarge naar Schoonebeek heeft gelopen.

De weg naar Erica liep over een sterk geaccidenteerd open terrein waarbij alleen het kampje was omzoomd met bomen. Voordat het veen is afgegraven heeft de Heeren- of Leidijk door het gebied gelopen. Rond 1688 is deze strategisch militaire dijk van Den Hool via Veenoord, Den Oever, Foxel naar uiteindelijk Bourtagne aangelegd. Deze dijk deed tevens dienst als weg. Deze voormalige dijk is als lijn in het landschap op dit moment niet meer herkenbaar in dit gebied.

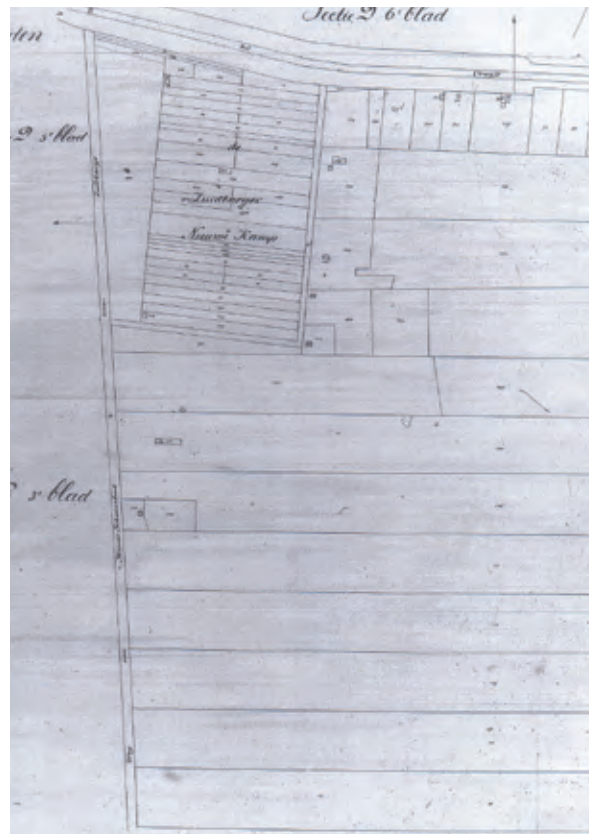
Kaart 146 Archeologische reconstructie

Bron: Archeologisch Bureauonderzoek Emmen

Nadat de gemeenschappelijke markegronden van de Barger boeren na 1850 waren verdeeld en het veen verkocht, vestigden zich (kleine) boeren en verveners langs de oude weg richting Schoonebeek. Gegeven de zandige ondergrond van de uitloper van de Hondsrug was slechts (plaatselijk) op de lagere delen veen aanwezig en zijn op het hogere deel bij de Ericase Straat geen wijken (afwateringssloten) gegraven.

De kaart van 1935 (zie volgende pagina) geeft goed weer dat het gebied bij de Ericase Straat kleinschalig en onregelmatig is ontgonnen. Bijzonder detail is dat op de kadastrale kaart van 1880 het gebied is

Afb. 147 Kadastrale kaart 1880

verkaveld volgens de regelmatige kavels van de grootschalige hoogveenontginningen. De zandige ondergrond, en wellicht ook verdeelde eigendom zijn mogelijke verklaringen voor het oorspronkelijke kleinschalige karakter langs de Ericase Straat.

Zowel ten oosten als ten westen van deze relatief smalle en kleinschalige ontginningsas, de Ericase Straat, is het veen door middel van het grootschalige bloksysteem ontgonnen; het gebied ten oosten van de Ericase Straat vanuit het Oranjekanaal en het gebied ten westen van de Ericase Straat vanuit de Verlengde Hoogveensche Vaart. Zo zijn de Eerste en Tweede Boerwijk en de loodrecht daarop aangelegde wijken richting de Ericase Straat tot op de dag van vandaag nog herkenbaar aanwezig. De geleidelijke overgang van zand- naar veen, wel en geen wijken en wel en geen systematische ontginning zijn de reden dat dit gebied onder de categorie 'Anders ontgonnen' valt.

Karakteristiek voor de bebouwingstructuur langs de ontginningsas de Ericase Straat is de verspringende rooilijn. In tegenstelling tot ontginningsassen langs het kanaal waar de bebouwing direct aan het kanaal is gesitueerd, lag hier de bebouwing oorspronkelijk zowel langs de weg als in het veld. Een verklaring is dat het veen in de loop der eeuwen over de lagere delen van de Hondsrug is gegroeid. Op deze lagere delen was het nog rendabel genoeg om kleinschalig te vervenen. Tot op de dag van vandaag staan er nog enkele woningen in het veld. De bebouwingsdichtheid langs de Ericase Straat is in de loop der tijd wisselend geweest, waarbij de jaren '30 van de vorige eeuw sprake is geweest van een hoogtepunt. In 1935 was bovendien de verkaveling het meest kleinschalig. Na 1935 is de bebouwingsdichtheid afgenomen en verkaveling grootschaliger geworden.

In de periode 1900 – 1935 is de Ericase Straat met bomen beplant. In dezelfde periode zijn loodrecht op de Ericase Straat, aan beide zijden van de weg,

Afb. 148 Kaart 1910

Afb. 149 Kaart 1935

Afb. 150 Kaart 1975

paden aangelegd richting het veen. Tot de jaren '80 van de vorige eeuw werd het gebied gekarakteriseerd door een hoger gelegen groen bebouwingslint in een verder open agrarisch landschap dat was verveend. Zoals gebruikelijk bij grootschalige ontginningen verdween in de loop der tijd de bebouwing van de veenarbeiders en de paden in het veld. In de periode 1975 – 1985 is de huidige A37 door het gebied aangelegd.

Afb. 151 Kaart 1985

Door de aanleg van de Rietlanden en later Parc Sandur vanaf de jaren '80 is het landschap aan de westzijde van de Ericase Straat aanzienlijk veranderd, te weten van een open grootschalig agrarisch landschap naar een stedelijk gebied. Tussen Parc Sandur en de Ericase Straat is een boszone als groen uitloopgebied aangelegd. Bij de aanleg van de bosblokken is rekening gehouden met de bestaande verkaveling. De bestaande bebouwing is als het ware geïntegreerd in de boszone. Rijdend

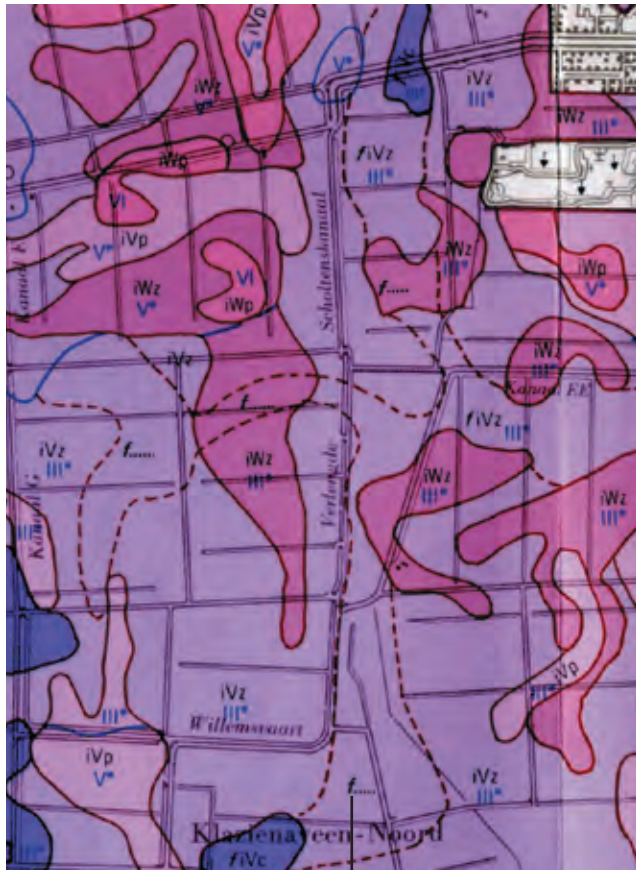
Afb. 152 Kaart 2005

richting Erica passeert men ter hoogte van Parc Sandur een groene wand met her en der een groen omzoomde ruimte met bebouwing die er al stond. Door de stadsuitbreidingen is het historische contrast tussen het groene bebouwingslint en het open omliggende agrarische landschap is veranderd in een contrast tussen de oostzijde en westzijde van het oude lint. Het is een contrast geworden tussen een lint met aan de oostzijde her en der ruim zicht op het open agrarische landschap en aan de westzijde een dichte boszone met her in der een groen omzoomde ruimtes met bebouwing. Alleen het type bebouwing herinnert nog aan de oorspronkelijke eenheid van het lint.

Hoewel het gebied aan de oostzijde van de Ericase Straat gedeeltelijk kleinschalig en gedeeltelijk grootschalig is ontgonnen is er in visueel opzicht geen onderscheid meer tussen de zandgrond en dalgrond. Reden is mede dat het hele gebied in gebruik is als bouwland en dat door het verdwijnen van paden en bebouwing het landschap achter de bebouwing is één grootschalig landschap geworden. Een landschap, dat op basis van de kadastrale kaart 1880 ook als grootschalig agrarisch landschap was gepland. Alleen de hoogteverschillen geven een goed beeld van de geleidelijke overgang van zand naar voormalig veen. Het lint zelf en de paar behuizingen in het veld met de paadjes er naartoe zijn nog restanten uit de periode van de kleinschalige ontginning.

Afb. 154 Bodemkaart Foxel en omgeving

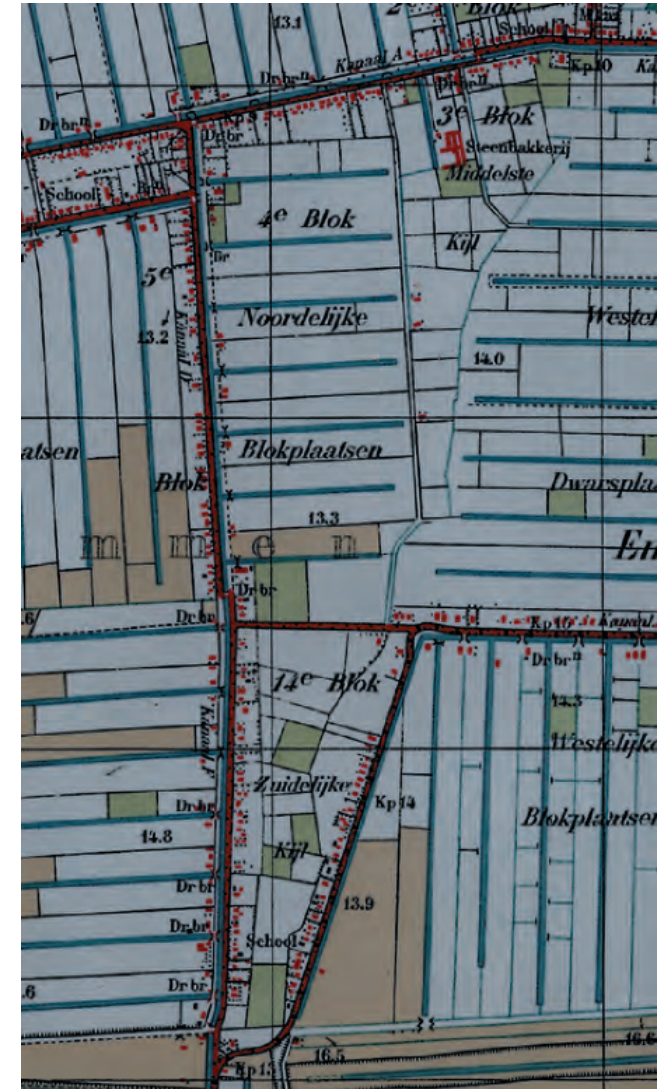

f.... = plaatselijk ijzerrijk

Afb. 155 Kaart 1904

Afb. 156 Kaart 1935

6.5.3 Gebied 37 Foxel en omgeving

Al voor de veenontginningen was sprake van menselijk ingrijpen in Foxel en omgeving. Archeologische reconstructie heeft namelijk uitgewezen dat op de plaats van de huidige weg Foxel de Heeren- of Leidijk heeft gelegen. Rond 1688 is deze strategisch militaire dijk van Den Hool via Veenoord, Den Oever, Foxel naar uiteindelijk Bourtange aangelegd. Deze dijk deed tevens dienst als weg. Ook is archeologisch aangetoond dat van oost naar west dwars door Foxel een veenweg heeft gelegen die voor een verbinding van Barger-Oosterveld met Duitsland zorgde. Daarnaast liep de Emmerdijk door het noordelijke deel van het gebied. Tenslotte heeft archeologische reconstructie uitgewezen dat Foxel en omgeving al vóór 1850 in gebruik was als (nat) weidegebied. Deze natte weidegronden lagen bij Foxel langs de veengeul De Runde. De Runde was hier een beekje op het veen.

Afb. 153
Deels c.q. anders ontgonnen en buitengebied

Vermelding waard is de toevoeging f... voor de code op de bodemkaart. Dit betekent dat de bodem plaatselijk ijzerrijk is. Het verschijnsel is meestal plaatselijk maar bestrijkt hier het hele gebied rondom Foxel. Het ontstaan van dergelijke ijzerrijke gronden is gebonden aan kwel.

De kaart van 1904 laat zien dat het nog niet ontgonnen veen bij Foxel al zo goed afwaterde dat beweiding mogelijk was. In 1904 liep er een weg langs de Runde en lagen de weidegronden aan de oostzijde van deze weg. De weg is na 1912 is verplaatst in westelijke richting en is langs het Verlengde Scholtenskanaal komen te liggen. Echter de oude weg is tot op de dag van vandaag de perceelgrens van de achterkanten van de bebouwing aan het Verlengde Scholtenskanaal OZ. Datzelfde geldt, gedeeltelijk, voor de andere kant, de oostkant, van de weidegronden. In het zuiden

Afb. 157 Archeologische reconstructie

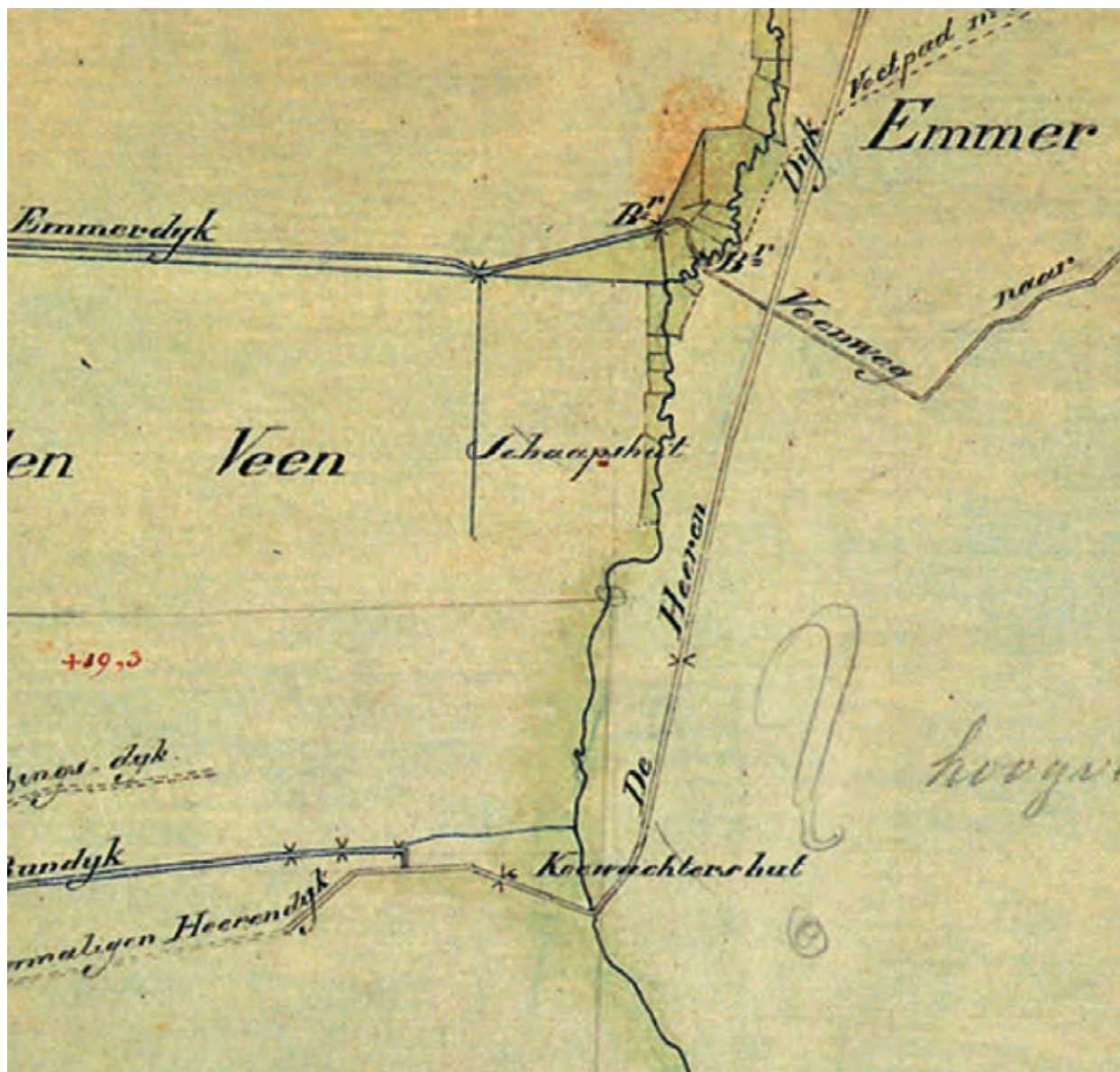
volgt de grens van de achtertuinen van de woningen aan de weg Foxel de ligging van de voormalige weidegronden.

Foxel maakt deel uit c.q. ligt op het grensvlak van verschillende veenkolonies. De weidegronden van Foxel hoorden gedeeltelijk bij het Emmer Erfscheidingsveen dat zich ten westen en noordwesten van het dorp uitstreckte. Op de kaart van 1912 wordt het gebied ten oosten van het Verlengde Scholtenskanaal en ten zuiden van de huidige weg Westelijke Doorsnee NZ aangeduid als het 14^e blok c.q. Zuidelijke Kijl (kijl = wig). Waarschijnlijk lag er voldoende veen om het als blok aan te duiden. Het gebied direct ten noorden van de huidige weg Westelijke Doorsnee NZ werd aangeduid als de Runde en maakte geen deel uit van het Emmer-Erfscheidenveen.

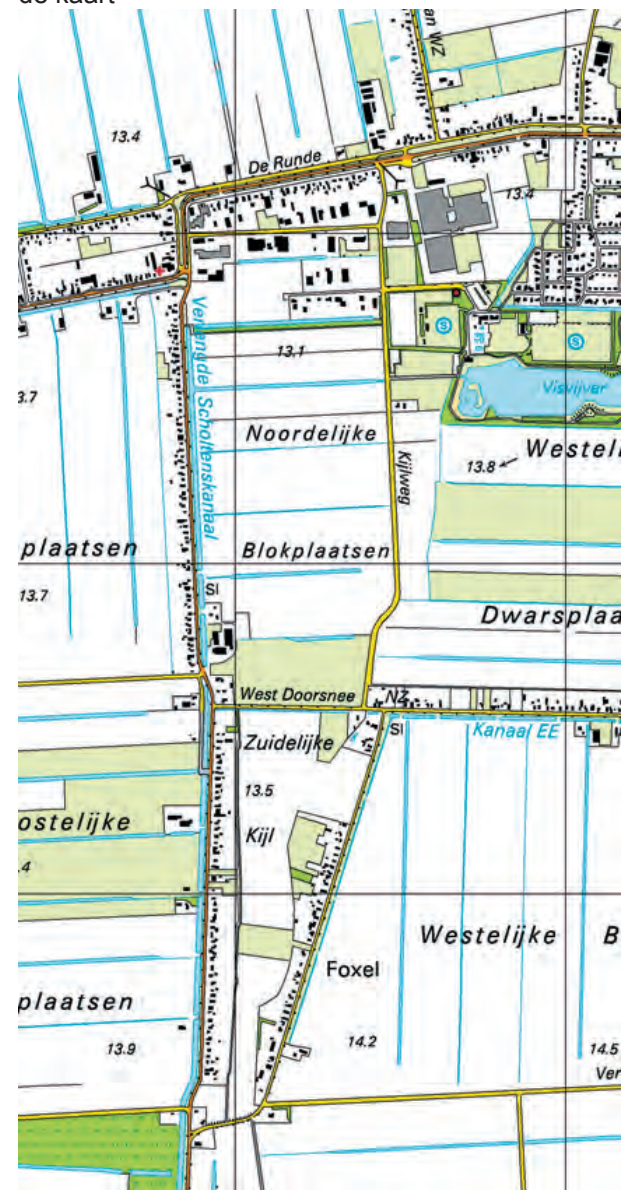
Het gebied ten oosten van de huidige weg Foxel maakte deel uit van de veenkolonie Emmer Compascuum. Naast de weg lag de meest westelijke, diagonale wijk vanuit het Kanaal Ee. De afwijkende richting van deze wijk is te verklaren door de eerder genoemde Heeren- of Leidijk. Beide veengebieden ten oosten en ten westen van het dorp zijn door middel van grootschalige veenontginningen in met name de periode 1912 – 1935 ontgonnen en vervolgens in gebruik genomen voor agrarische doeleinden. Tot op de dag van vandaag is zowel aan de oostzijde als de westzijde van Foxel sprake van een grootschalig agrarisch landschap. Bij helder weer is zelfs de Hondsrug goed zichtbaar van de weg Verlengde Scholtenskanaal OZ.

De kaart van 1935 geeft goed weer dat Gebied 37 niet systematisch is ontgonnen. In die tijd was het gedeeltelijk als weiland en gedeeltelijk als bouwland in gebruik. De voormalige beekloop was veranderd in een slotenpatroon c.q. een sloot die in noordelijke richting liep. In het kader van het Rundeproject is recentelijk dit agrarische gebruik gewijzigd.

Afb. 158 Foxel en wijde omgeving in 1850

Afb. 159 Kaart 2005; Rundeproject staat nog niet op de kaart

Met de realisatie van het Rundeproject bij Foxel is een namelijk nieuwe groenstructuur aan het gebied toegevoegd. Deze nieuwe groenstructuur van de Runde bestaat uit een licht meanderende, verbreedde, Runde met aanpalend op een aantal plaatsen moerasvegetatie. Langs de westzijde van de Runde is in de zuidelijke helft van het gebied een, grootstedelijk aandoende, dubbele bomenrij van

Keizerlindes geplant langs een (nu nog) onverhard pad. Vanaf deze brede, onverharde, laan is het zicht op de achtertuinen, inclusief de daarbij behorende tuinhuisjes en 'gammascuttingen' van de huizen aan de Verlengde Scholtenskanaal OZ. Halverwege gaat de bomenlaan over in een strook bosplantsoen. Dit bosplantsoen zal op den duur het zicht op de achterkanten van de bebouwing ontnemen.

De oostzijde van de Runde is min of meer het spiegelbeeld van de westkant. Hier is in het zuidelijke gedeelte bosplantsoen aangeplant terwijl in noordelijke gedeelte een dubbele bomenrij van eiken staat. Deze rij loopt tot de 'ingang' van het gebied vanaf de weg Foxel.

Bij de bruggen over de Runde in het zuiden en noorden van het gebied zijn zogenaamde 'frames' als kunstuiting aangebracht. Het Rundegebied is onderdeel van de Provinciale Ecologische Groenstructuur (PEHS).

De bebouwingstructuur kan als volgt worden samengevat. De bebouwingslinten langs Foxel en het Verlengde Scholtenskanaal zijn ontstaan met de vervening en zijn sindsdien gaaf aanwezig. Voor de grootschalige veenontginningen hebben enkele hutten in het gebied gestaan. De kaart van 1850 vermeldt zowel een schaapshut als een koewachtershut. De functie als weidegebied voor de boeren van de marke van Emmen en Westenesch verklaart de aanwezigheid van dergelijke hutten. Deze hutten zijn met de verdeling van de markegronden en de vervening natuurlijk verdwenen.

De kaart van 1935 vermeldt voor het eerst enkele behuizingen langs de huidige Kijlweg in het gebiedje ten noorden van Westelijke doorsnee NZ. Momenteel staat er nog één.

De visuele karakteristieken zullen in de toekomst met de groei van de beplanting, aangelegd in het kader van het Rundeproject, veranderen. Het beekdal van de Runde kende bij Foxel namelijk historisch geen systematische lijnvormige structuren. Met de realisatie van het Rundeproject zijn echter lijnvormige structuren aangelegd die in de toekomst in visueel opzicht met de oude veenkoloniale lijnen van Foxel en het Verlengde Scholtenskanaal kunnen concurreren. Het betreft de, grootstedelijk aandoende, lijnvormige bomenlanen.

Afb. 160 Ontwerp in het kader van het Rundeproject (is aangelegd)

Afb. 162
Bodemkaart

Afb. 163
1904 incl. Duitsland

Afb. 164
1935 incl. Duitsland

Afb. 165
1965 incl. Duitsland

Afb. 166
1975 incl. Duitsland

Afb. 167
2005 incl. Duitsland

6.5.4 Gebied 38; Limietweg

Afb. 161 Deels c.q. niet ontgonnen en buitengebied

Dit gebied is het enige gebied in de Gemeente Emmen dat geen natuurgebied is en waar wel nog veen aanwezig is, te weten veenmosveen (Code aVs op de bodemkaart). Bodemkundig ligt het gebied dan ook buiten de grens van het veenkoloniale gebied.

Op dit moment wordt er in het gebied nog steeds veen afgegraven. Dit betekent dat in de toekomst

waarschijnlijk de nog bestaande veenlaag zal verdwijnen. Dit heeft evenals consequentie dat het huidige microreliëf in dat geval ook zal verdwijnen. Archeologische reconstructie heeft uitgewezen dat in de periode voordat het veen werd afgegraven er een veenweg door het gebied richting Hebelermeer heeft gelopen. Deze weg is in het gebied niet meer als lijn herkenbaar aanwezig.

Nadat de veengronden door de markegenoten van Noord- en Zuid-Barge waren verdeeld en verkocht c.q. verpacht, maakte het gebied deel uit van een 700m brede strook veen die van De Verlengde Hoogeveensche Vaart tot de 'knik' in de landsgrens bij Emmer-Compasuum liep. Noordelijker wordt deze strook veen Zwartemberger veen (voormalige marke Emmen en Westenesch) en Zwartemberger Compasuum (voormalige marke Noord- en Zuid-Barge) genoemd.

De huidige wegen-, bebouwing-, water- en groenstructuur is zeer geleidelijk in de periode 1935 – 1975 ontstaan. De verkavelingstructuur uit de periode 1900 – 1935 is nog gedeeltelijk herkenbaar.

In de periode 1900 – 1935 was het gebied vooral op Duitsland, en dan met name Hebelermeer, georiënteerd. De wegen liepen vanuit Hebelermeer richting de weg langs de grens en zo het gebied in. In het zuidelijk deel van het gebied liep de (diagonale) weg zelfs vanuit Duitsland gewoon door. Er liepen vanuit het gebied een aantal paden richting o.a. Barger-Compasuum en de Runde. De huidige Postweg is daar een restant van. In de periode 1910 – 1935 kwam de kolonie Barger Compasuum in verving en was Hoofdwijk III gegraven. Ten oosten van deze hoofdwijk werd een weg aangelegd, de huidige Limietweg. Op de grens van Gebied 38 en de kolonie Barger Compasuum lagen enkele noord – zuid gerichte paden. Deze paden zijn na 1935 veranderd in een sloot die nu langs de achterkanten

van de bebouwing langs de Limietweg loopt. Er hebben nog lang paden vanaf de Duitse grens en vanaf de Limietweg richting het veld gelopen. In de periode 1975 – 1985 is het merendeel van deze paden verdwenen.

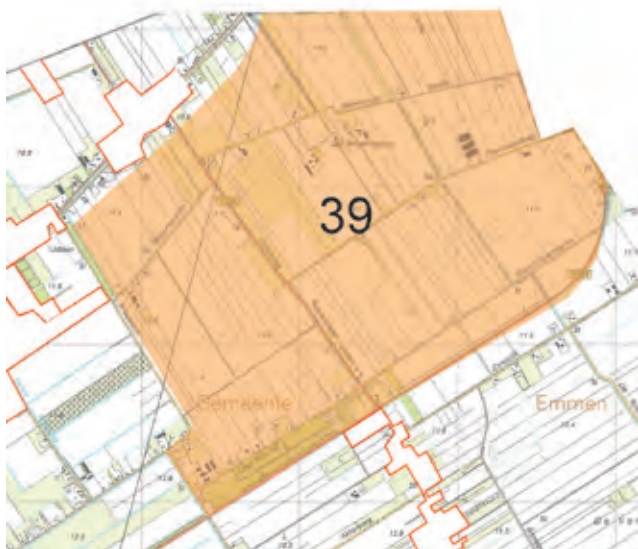
In de periode 1900 – 1935 lag de bebouwing voornamelijk langs de zuidelijke weg vanuit Hebelermeer, langs de grensweg en in het veld. De groenstructuur bestond voornamelijk uit het groen rondom de bebouwing en in enkele gevallen een bomerij langs het pad van de behuizingen in het veld. Tegelijkertijd met de verving van het Barger Compasuum waren al in 1935 enkele behuizingen langs de Limietweg ontstaan. In de loop der tijd nam het aantal langs deze weg toe ten koste van de bebouwing in het gebied. In 1975 was het gebied, met uitzondering van 1 gebouw, onbebouwd.

In tegenstelling tot de strook ten noorden van het gebied is en wordt het veen hier niet door middel van wijken maar vanaf de paden afgegraven. Voor de afwatering loopt er de al eerder genoemde sloot achter de bebouwing. De verkavelingstructuur is dan ook smaller en onregelmatiger dan die in de omgeving van het gebied.

Vooral in de periode 1965 – 1975 zijn langs de Limietweg bomen aangeplant. Tegenwoordig zorgen deze voor het monumentale karakter dat zo kenmerkend is voor de grootschalige ontginningen. Al met al is het gebied geleidelijk aan getransformeerd van een kleinschalig landschap naar een grootschalig landschap met een groen bebouwingslint met daarachter zicht op de open ruimte. Alleen de verkaveling, het ontbreken van wijken en het reliëf herkenbare restanten van de afwijkende ontginningstructuur in dit gebied. In visueel opzicht maakt het gebied dan ook meer deel uit van de omringende grootschalige ontginningen.

Afb. 168 Deels c.q. anders ontgonnen bij Roswinkel (boven) en buitengebied (onder)

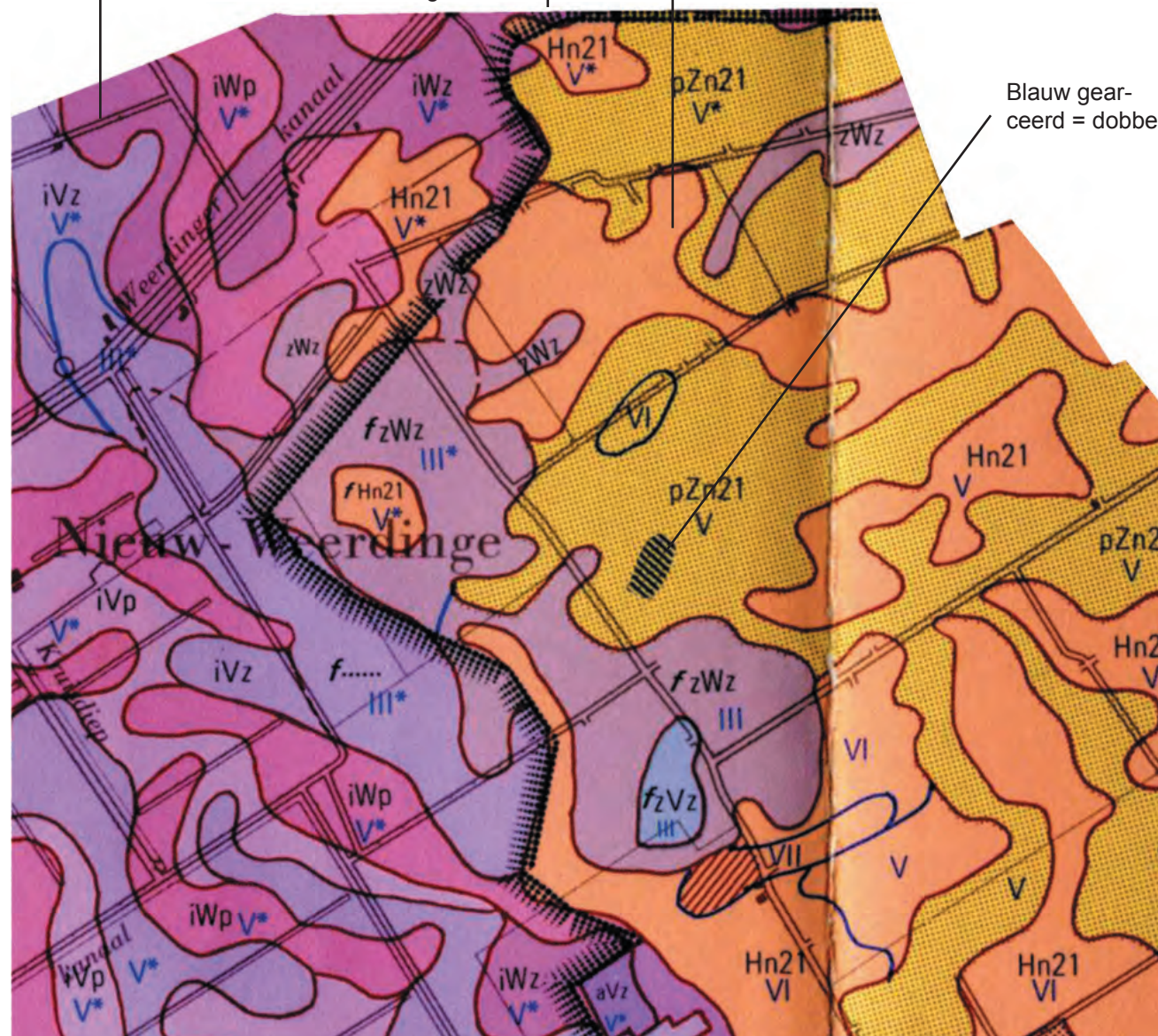
Afb. 169 Bodemkaart

roze c.q. paars = venige gronden
c.q. voormalig veen

Dikke zwarte lijn = grens
veenkoloniale gebied

Bruin c.q. code Hn... = zandgronden
(veldpodzolgronden)

Blauw gear-
ceerd = dobbe

6.5.5 Gebied 39 Roswinkel noordwest

Het gebied wordt op historische kaarten aangeduid als de deelgebieden Heerenland, Weerdinger landen, Hooilanden en Mande Moer (zie kaart 1900).

Het gebied ligt gedeeltelijk op arme zandgronden (code Hn.. ofwel veldpodzol), gedeeltelijk op (voormalige) veengronden en gedeeltelijk op zogenaamde gooreerdgronden (code pZn21 op de bodemkaart). Deze laatste zijn kalkloze zandgronden op de bovenlopen van beekdalén. Ze hebben een goed ontwikkelde donker gekleurde bovengrond (eerdlaag). De grens van het veenkoloniale dek loopt dan ook dwars door het gebied. Dit betekent dat het veen varieerde in dikte en dat plaatselijk nog veen aanwezig kan zijn. Plaatselijk komen er ijzerrijke gebiedjes voor (toevoeging f..... aan de voorzijde van de code), waarvan het ontstaan gebonden is aan kwel.

Karakteristiek is dat een deel van de bebouwing langs de huidige wegen Weerdinge marke en de Heerenlandweg op of op de overgang van de wat hoger gelegen veldpodzolgronden naar de gooreerdgronden ligt. Vooral ten zuiden van de Weerdinge marke is de wat hogere ligging van de boerderijen, het microreliëf, nog goed zichtbaar

Afb. 170 Archeologische reconstructie

Bron; Archeologisch Bureauonderzoek Emmen

in het landschap. Dit zijn dan ook de oudste bewoningsplaatsen in het gebied.

Al voordat het veen is afgegraven was in het gebied sprake van menselijke activiteit. Zo vormde de Munnikedijk de grens met Groningen. Dat is nog steeds het geval.

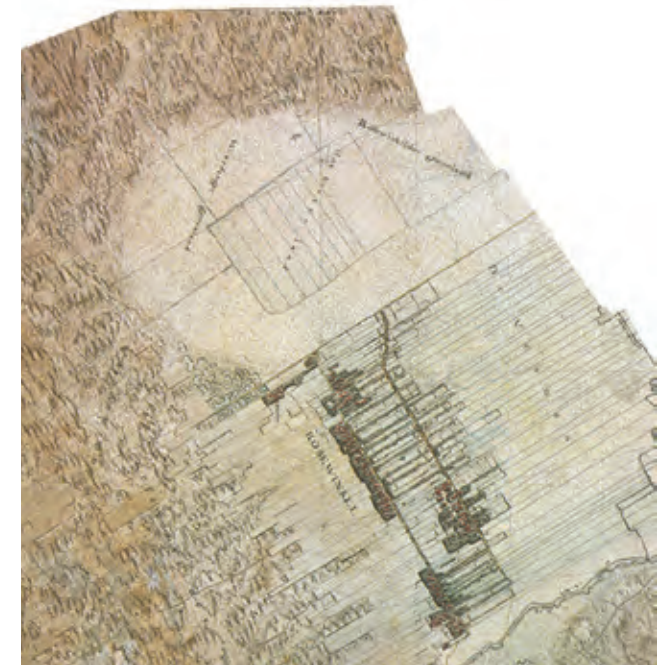
Daarnaast liep de Weerdingerdijk gedeeltelijk door het gebied, namelijk ter hoogte van de huidige weg Lage Wijk NZ en Winkelse weg. De dijken zijn verdwenen maar zijn als lijn nog redelijk te herkennen.

Het gebied heeft vanaf 1506 bij de marke van Roswinkel gehoord. In dat jaar scheidde Roswinkel zich namelijk definitief af van de marke van Weerdinge. Vooral dit gebied ten noorden van Roswinkel is lang een bron van conflicten over grensoverschrijdingen geweest. Roswinkel heeft nog meer dan honderd jaar geprocedeerd over de grondrechten van dit gebied (Bron; Gerding ea; Geschiedenis van Emmen en Zuidoost Drenthe). In dit gebied van nog geen 500ha groot lagen namelijk de gemeenschappelijke gronden van de marke van Roswinkel.

Dit in tegenstelling tot de gronden bij het dorp zelf waar het recht van opsterk gold, te weten gronden van de 'Vennen', de 'Maten' en 'Roswinkeler esch'.

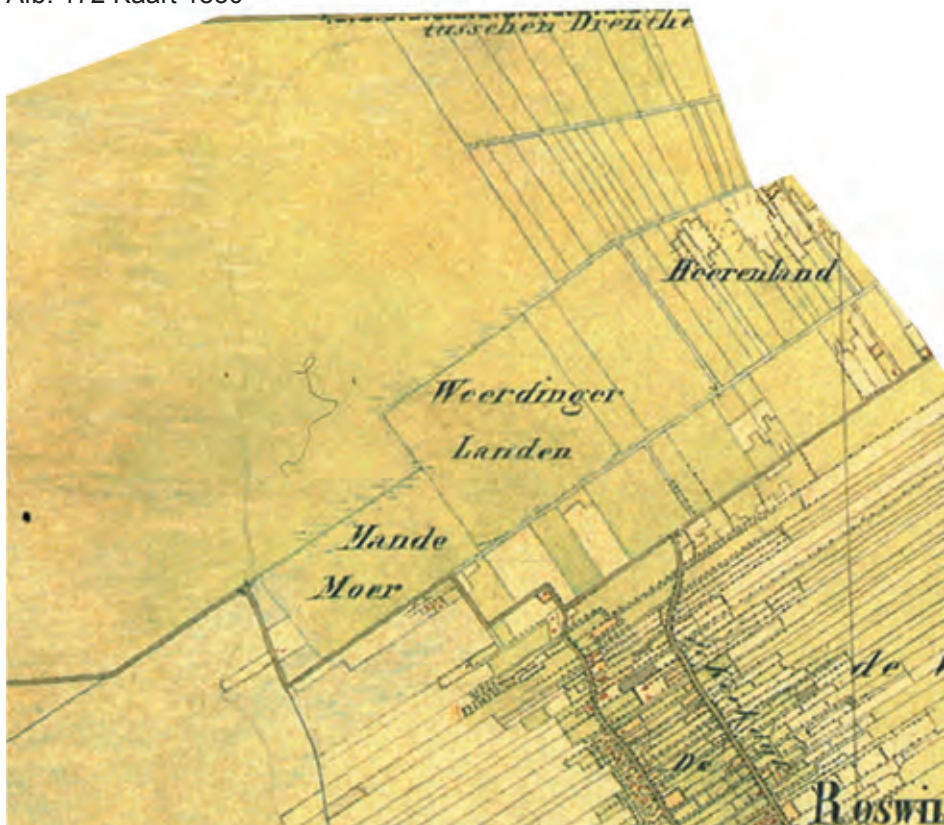
Voordat de marke van Roswinkel zich van Weerdinge afscheidde hadden de 'gewaarden' bepaalde rechten op het uitdrijven van vee op de gemeenschappelijke gronden (4 paarden en 16 beesten). Een 'gewaarde' of 'eigengeërfde' had namelijk in verhouding tot de oppervlakte grond die hij op de es in bezit had, het zogenoemde waardeel, rechten tot turfsteken, zandhalen, vee inscharen op de groenlanden en heide etc in de gemeenschappelijke boermarke gronden. In de loop van de 16^e eeuw werd duidelijk dat er sprake was van een te grote beweidingsdruk in het gebied en de schuttingskwesties met Weerdinge over grensoverschrijdingen waren dan ook groot.

Om deze druk te verlichten, werden ook gronden door particulieren aangekocht. In 1630 werd dan ook een verbod aangekondigd van "...het aankopen door particulieren van door de marke gewenscht land...." (Bron: Gerding ea). Uiteindelijk moest de contingentering worden aangepast en werd het recht op uitdrijven teruggebracht naar 4 paarden en 8 koeien. De beweidingsdruk bleef echter bijzonder hoog. Daar kwam bij dat door de natte omstandigheden de beweiding beperkt bleef tot het zomerseizoen. In de loop van de 17^e eeuw werd dan ook een steeds groter deel van de kudden op de Vennen in de opstrek beweide. Mede onder invloed van de overbeweiding waren de groenlanden al in de 17^e eeuw van matige kwaliteit. Dit bleef ook de daaropvolgende 150 jaar het geval.

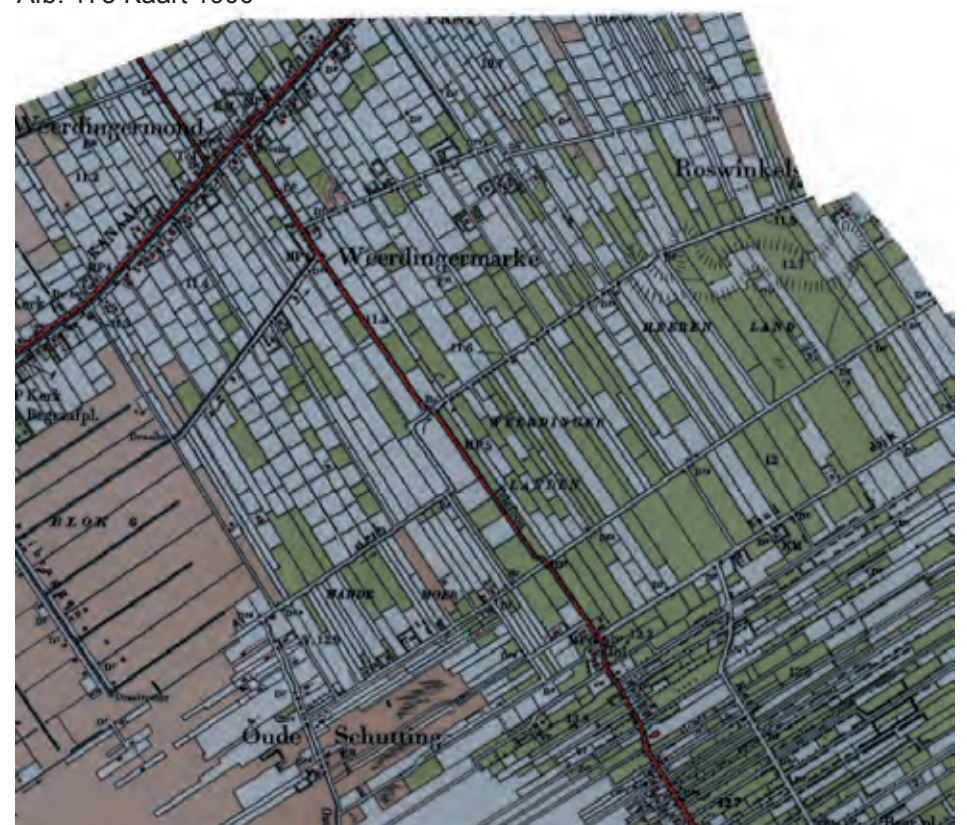

Afb. 171 Hottingeratlas 1773 - 1794 met groenlanden (gebied 39) ten noordoosten Roswinkel.

Afb. 172 Kaart 1850

Afb. 173 Kaart 1900

Bij een inventarisatie van 1807 werd aangetekend dat de hooi- en weilanden zeer schraal waren en er sprake was van veel heidebegroeiing. In de 1^e helft van de 18^e eeuw was de veestapel in Roswinkel dan ook een stuk lager dan voorheen. In Roswinkel nam dan ook het aantal zuiver volwaardige agrarische bedrijven in de 17^e eeuw af. Daarentegen groeide het aantal keuters c.q. ambachtslieden. Deze toename van keuters hangt mede samen met de snelle uitbreiding van de veenboekweitcultuur op de Roswinkeler venen.

Belangrijk is de markewet van 1886 die officieel verandering bracht in het oude markesysteem van gemeenschappelijk bezit. De wet gebod dat de ongescheiden marke verdeeld moest worden.

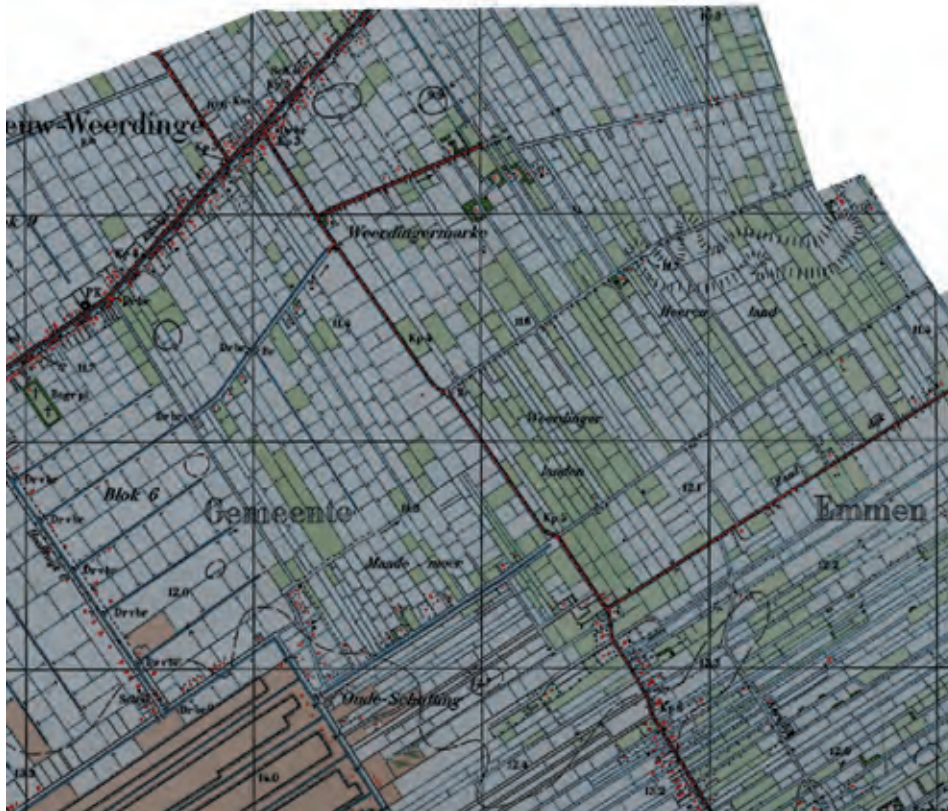
Voor de marke van Roswinkel betekende dit dat de gronden van Gebied 391 werden verdeeld, verpacht en/of verkocht.

Wanneer de topografische kaart van 1850 wordt vergeleken met die van 1900 dan wordt de metamorfose die in het gebied heeft plaatsgevonden duidelijk. In 1850 was het merendeel van het gebied nog niet verkaveld en, op een enkele behuizing bij Heerenland, onbewoond. In 1900 was het gehele gebied in smalle, niet systematische stroken verkaveld en vrijwel geheel ontgonnen tot wei- of bouwland. Hoewel niet meer zo smal als voorheen, is tot op de dag deze smallere en minder systematische verkaveling in vergelijking met bijvoorbeeld die van

het Roswinkeler veen her en der nog zichtbaar. De wegen c.q. paden die in 1850 al waren aangelegd zijn tot op de dag van vandaag nog aanwezig. Datzelfde geldt voor de wegen die met de ontginning in de periode 1850 – 1900 zijn aangelegd. De N391 die na 1985 is aangelegd doorkruist het zuidelijk deel van het gebied en is niet gebaseerd op het historische wegenpatroon. De weg, tezamen met de aangelegde bosstroken, heeft het gebied in visueel opzicht afgescheiden van Roswinkel.

In 1900 hadden zich ook enkele boeren en verveners in het gebied gevestigd. De bebouwing, beperkt in aantal, was gesitueerd langs de noord- en zuidzijde

Afb. 174 Kaart 1935

Afb. 175 Kaart 1855

Afb. 176
kaart 1965

Afb. 177
Kaart 1975

van de Weerdinge marke, langs de Herenlandweg, bij Mande Moer/Oude Schutting (huidige Lage Wijk NZ) en Meiersmarke. Tot op de dag van vandaag is de bebouwing nog steeds langs deze wegen geconcentreerd. Wel heeft er na 1985 op enkele plaatsen, voornamelijk bedrijfsmatig, schaalvergroting en nieuwbouw plaatsgevonden.

Wat betreft de waterstructuur is er een onderscheid tussen het (voormalig) veen en het gebied dat niet tot het veenkoloniaal dek hoort. Het veengebied en dan met name het gebied ten zuiden van Meiersmarke is door middel van een wijk en enkele zwetsloten verveend. Ook het gebied tussen Weerdinge marke en het kanaal is gedeeltelijk door middel van een wijk en zwetsloten verveend en daarna ontgonnen.

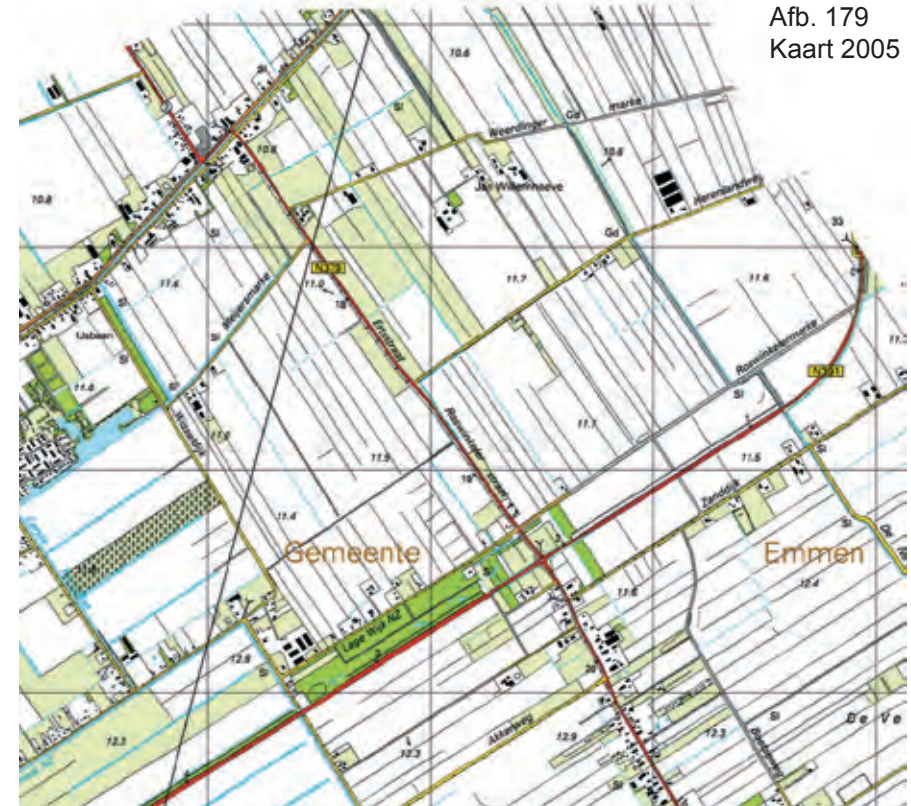
De overige delen zijn minder of niet door wijken of sloten ontgonnen. Op de venige stukken zijn op de kaart van 1900 wat slotjes te zien. De wijk c.q. brede sloot tussen het kanaal en de Weerdinge marke is in de periode 1965 – 1975 zuidwaarts doorgetrokken. Verbetering van de afwatering en de ruilverkaveling zullen hier een rol hebben gespeeld. Dit heeft er tevens toe geleid dat in dezelfde periode het landgebruik in met name de omgeving van de Herenlandweg is gewijzigd. Deze voormalige (natte) weidegronden die her en der werden afgewisseld door strookjes bouwland konden nu dienst doen als alleen bouwland. De verkavelingstructuur heeft dan ook vooral hier de grootste wijzigingen ondergaan. In het kader van de Herinrichting Veenkoloniën zijn bomenrijen aangeplant langs (delen van) de

Ertstraat/Roswinkelerstraat en de Herenlandweg. Voor het overige overheerst het privegroen bij de bebouwing.

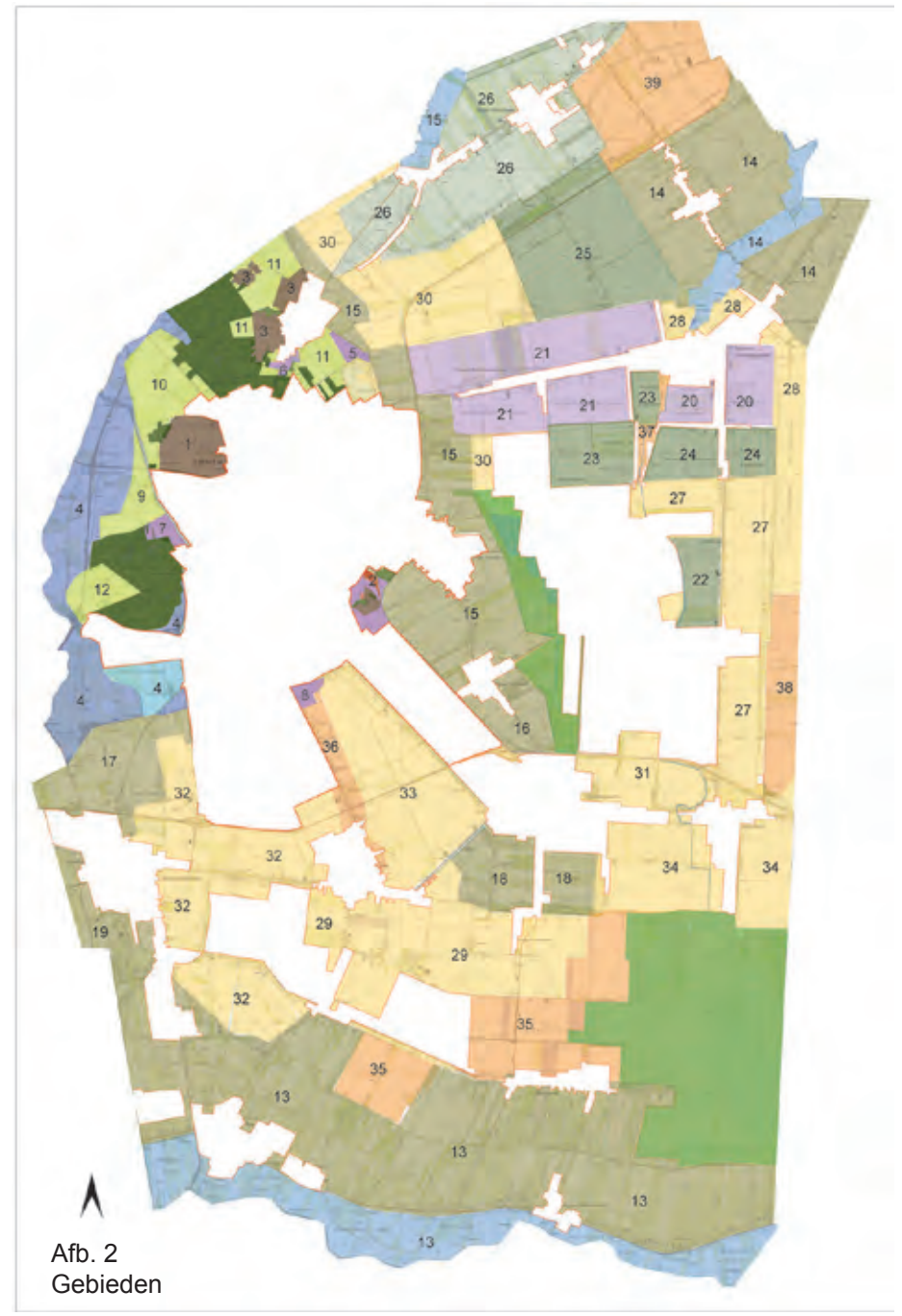
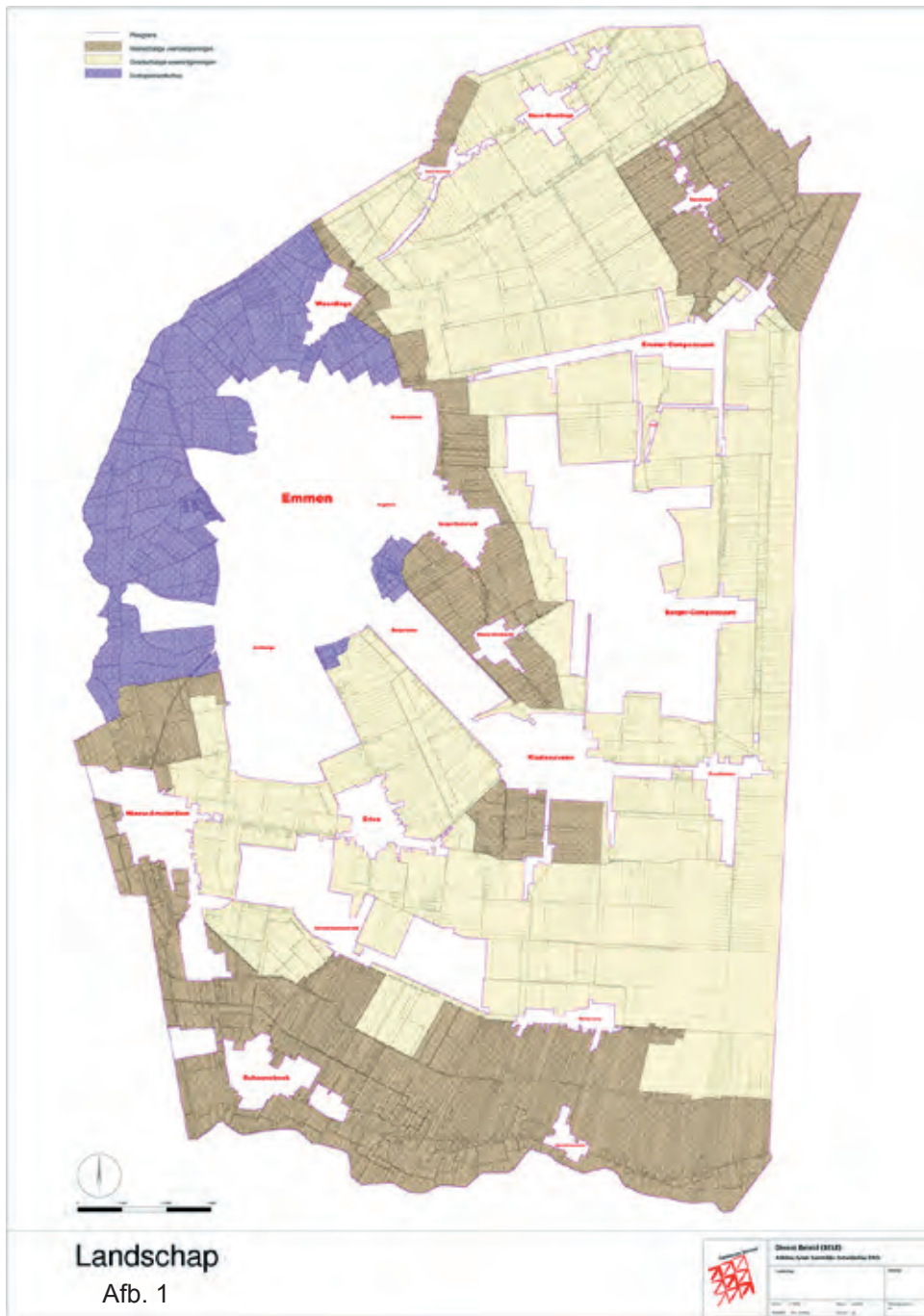
In de loop der tijd en dan vooral als gevolg van ruilverkaveling heeft het gebied de visuele karakteristieken van een grootschalige ontginning gekregen met grote open ruimtes en lange zichtlijnen. Visueel maakt het dan ook deel uit van het grootschalige gebied ten zuiden van Nieuw-Weerdinge. Hoewel het gebied in visueel opzicht deel uitmaakt van het grootschalige agrarische landschap van Nieuw-Weerdinge, zijn er nog enkele kleinschalige karakteristieken zoals het microreliëf, de verkaveling en bebouwing deels aanwezig.

Afb. 178
Kaart 1985

Afb. 179
Kaart 2005

7. Gaafheidsmatrix

In de voorgaande hoofdstukken is een kwalitatieve analyse gegeven over de algemene karakteristieken van de landschappen binnen de gemeente Emmen en de mate waarin deze nog gaaf aanwezig zijn in de gebieden. In dit hoofdstuk wordt deze gaafheid van de landschappelijke en ruimtelijk karakteristieken gekwantificeerd weergegeven in een matrix. De gaafheidsmatrix én de inhoudelijke analyse zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden en dienen in samenhang te worden gelezen.

De gaafheidsmatrix geeft een weergave van de volgende landschappelijke karakteristieken:

De aard- en bodemkundige ondergrond.

Oorspronkelijk was er een grote samenhang tussen het menselijk ingrijpen en de (bodem)gesteldheid. Waar plaatselijke factoren verschilden, verschilden ook de nederzettingenpatronen. Zo vestigden mensen zich op de overgang van hoog naar laag en werden de lagere gelegen, natte beekdalgronden gebruikt als weide- of hooilanden. De mate waarin het bodem- en aardkundige reliëf, zoals bijvoorbeeld de steilrand van de Hondsrug of de laagtes van de beekdalen tot op de dag van vandaag nog herkenbaar in het landschap is staat hier centraal.

Het periode voor de drie cultuurlandschappen.

Hiermee worden de min of meer natuurlijke landschappen bedoeld die aanwezig zijn geweest voordat de drie cultuurlandschappen, het esdorpenlandschap en het landschap van de kleinschalige en de grootschalige ontginningen zijn ontstaan. Het landschap van de Gemeente Emmen is een door de mens gemaakt landschap. Zo is het esdorpenlandschap vooral ontstaan in de Middeleeuwen toen boeren zich voor het eerst min of meer op één plek gingen vestigen. Echter, al voor die tijd was sprake van menselijk ingrijpen door bijvoorbeeld de hunebedbouwers, maar

het landschap uit die tijd is volledig verdwenen. Alleen cultuurhistorisch relictten zoals de hunebedden herinneren nog aan de tijd voor het esdorpenlandschap. De mate waarin dergelijke relictten nog aanwezig zijn wordt hier weergegeven. Datzelfde geldt voor cultuurhistorische restanten uit de periode waarin het veen groeide en de periode waarin het veen vooral werd gewaardeerd als militair gebied. Zo zijn enkele voormalige veenwegen nog steeds belangrijke lijnen in het huidige landschap. Dit ondanks dat zij niet meer in hun oorspronkelijke staat aanwezig zijn.

De wegenstructuur. Het, soms grillige, wegenpatroon van het esdorpenlandschap verschilt met het rechtlijnige patroon van de grootschalige ontginningen. Maar ook in het esdorpenlandschap bestaan er verschillen tussen het patroon en hiërarchie van de wegen op bijvoorbeeld de es en die tussen de dorpen. Ook hebben nieuw aangelegde wegen soms een belangrijke invloed gehad op het huidige ruimtelijke en landschappelijke beeld.

Bebouwingsstructuur. Het betreft hier de ligging van de gebouwen ten opzichte van elkaar, de weg en/of ontginningsas maar ook de dichtheid en omvang van de gebouwen (korrel) en bouwtype (bijvoorbeeld boerderij of woning) verschilt per landschap.

Verkavelingstructuur. De smalle onregelmatige lange strookverkaveling bij Schoonebeek zorgt bijvoorbeeld voor een ander landschappelijk beeld dan de brede regelmatige rechthoekige verkaveling bij Emmer-Erfscheidenveen. De soort verkaveling, de kavelrichting, de kavelbreedte alsmede het landgebruik staat hier centraal.

Waterstructuur. In bepaalde gebieden bepaald de waterstructuur ook de verkavelingstructuur in andere gebieden niet. Naast het patroon van de watergangen wordt tevens de aanwezigheid van bijvoorbeeld open water in de analyse betrokken.

Beplantingstructuur. De aanwezigheid of juist afwezigheid van bos(jes), houtwallen, wegbegeleidende beplanting en erfbeplanting bepalen mede het landschappelijke beeld.

Visuele aspecten. De samenhang van de ondergrond, wegen-, bebouwing-, verkaveling-, water- en beplantingstructuur leiden ertoe dat er bepaalde korte ofwel lange zichtlijnen zijn, grote of kleine ruimtes. Visuele aspecten als zichtlijnen, schaal en ruimtes worden hier geanalyseerd.

Waarderingsmatrix gaafheid

Verklaring cijfers:

1 = niet meer aanwezig,
of niet meer afwezig
2 = matig aan-/afwezig

3 = redelijk aan-/afwezig
4 = goed aan-/afwezig

5 = zeer goed aan-/afwezig
-- = niet van toepassing, onbekend

 niet gaaf maar speciaal c.q. uniek

Ruimtelijke en landschappelijke karakteristieken

Gebiedsnr	Gebieden:	Aardkundige ondergrond	Pre- cultuur- landschap	Wegen- structuur	Bebouwings- structuur	Verkavelings- structuur	Water- structuur	Beplantings- structuur	Visuele aspecten
	Esdorpenlandschap								
	<i>Es en esdorp</i>								
1	Emmer- en Schimmeres	5	5	3	5	4	2	5	4
2	Den Oever en omgeving	5	1	2	2	4	3	4	3
3	Weedinger essen	5	1	3	5	3	3	4	4
	<i>Beekdalgronden esdorpen</i>								
4	Sleenerstroom	2	4	3	4	3	2	4	3
	<i>Veldontginningen</i>								
5	Knarphoorn e.o.	5	--	4	3	5	3	4	4
6	De Weedinger Emmer Kampen	5	1	5	3	4	2	3	
7	N. Barger Oude en Nieuwe Kamp	2	--	4	3	4	4	4	4
8	Zuid-Barger Nieuwe Kamp	1	4	2	3	3	4	2	2
9	Blikveldweg e.o.	3	4	3	5	4	3	2	5
10	Emmerveld	4	4	4	4	4	3	3	2
11	Weedinge	5	1	4	5	4	4	3	4
12	Westerveld	2	--	3	4	2	1	2	3
	Kleinschalige veen- ontginningen								
13	Schoonebeek/Weiteveen	4	4	4	5	5	4	4	4
14	Roswinkel/Munsterscheveld	4	2	4	4	4	3	2	3
15	Hondsrugzone	4	2	4	3	4	2	3	5
16	Nieuw-Dordrecht	3	2	4	4	4	3	3	3
17	Barger-Erfscheidenveen eo	2	4	2	4	2	3	3	3

	<i>Kleinschalig bloksyst.zonder wijken</i>								
18	Klazienaveen-zuid	4	--	5	4	4	--	3	5
19	Nieuw-Amsterdam	2	--	5	4	4	--	4	5
	Grootschalige veen-ontginningen								
	<i>Dubbel kanaal systeem:</i>								
20	Emmer-Compasuum-zuid	1	3	5	3	3	3	2	4
21	Emmer-Erfscheidenveen	1	1	5	4	5	5	3	4
	<i>Enkel kanaal systeem:</i>								
22	Barger-Compasuum-west	3	2	5	4	3	3	3	3
23	Omgeving Verl. 1e Groene Dijk	1	1	4	5	4	4	4	4
24	Oost en West Doorsnee	1	4	4	4	5	5	4	5
25	Roswinkelerveen	1	--	3	5	5	5	4	5
	<i>Enkel kanaal met kruisdiepen:</i>								
26	Nieuw-Weerdinge	1	1	4	3	4	3	3	5
	<i>Bloksysteem met wijken</i>								
27	Barger-Compasuum eo	1	1	5	4	4	4	3	4
28	Emmer-Compasuum	1	2	4	3	4	3	3	4
29	Erica-ZO, Barger Oosterveen	1	4	4	4	4	5	3	5
30	Hondsrug-oost	4	1	2	5	3	4	2	4
31	Klazienaveen-noordoost	1	1	2	4	3	2	2	2
32	Nieuw-Adam eo	1	2	2	2	2	2	4	2
33	Oranjekanaal-zuidwest	5	1	3	5	5	5	4	5
34	Zwartemeer /Kl.veen-zuidoost	1	2	4	4	4	4	4	4
	<i>Deels c.q. anders ontgonnen (excl. natuurgebieden)</i>								
35	Amsterdamsche Veld eo	1	--	4	4	3	3	3	4
36	Ericase straat eo	5	4	3	3	3	3	2	4
37	Foxel	2	4	4	4	2	3	1	3
38	Limietweg	3	1	2	4	5	4	4	5
39	Roswinkel noordwest	3	3	4	4	3	3	4	4